

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Факультет суспільних наук
Кафедра політології і державного управління

Навчально-методична серія
«КАФЕДРА»
№ 100

Михайло Зан

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для студентів-бакалаврів спеціальності 052 – Політологія
(Освітньо-професійна програма «Політологія»)

Ужгород – 2024

Зан М. Етнополітологія: навчально-методичні рекомендації для студентів-бакалаврів спеціальності 052 – Політологія (Освітньо-професійна програма «Політологія»). Вид. 2-е, доп. і переробл. / Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 100; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород, 2024. 56 с.

Розробник:

Зан Михайло Петрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ.

Рецензенти:

Асланов Стеллас Антипович, доктор політичних наук, професор кафедри політології і державного управління УжНУ;

Червеняк Кристина Тарасівна, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології і державного управління УжНУ.

Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 100

(створена рішенням кафедри політології і державного управління
ФСН УжНУ, протокол № 7 від 26 лютого 2014 року)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ.

Протокол № 4 від 5 грудня 2024 року.

Схвалено науково-методичною комісією факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Протокол № 4 від 17 грудня 2024 року.

Затверджено на засіданні Вченої ради факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Протокол № 4 від 18 грудня 2024 року.

© Михайло Зан, 2024

© Навчально-методична серія «Кафедра», 2024

© Кафедра політології і державного управління УжНУ, 2024

ЗМІСТ

Вступ до навчальної дисципліни	4
Очікувані результати навчання	6
Опис та структура навчальної дисципліни чання	8
Програма навчальної дисципліни	11
Тематика практичних занять	25
Методичні вказівки з організації самостійної роботи студентів	37
Індивідуальні завдання	38
Перелік питань на модульну контрольну роботу № 1	43
Перелік питань на модульну контрольну роботу № 2	43
Перелік питань на іспит (денна форма)	44
Перелік питань на іспит (заочна форма)	46
Рекомендовані джерела інформації	47
Засоби діагностики та критерії оцінювання результатів навчання	52
Інструменти, обладнання, програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна	56

ВСТУП ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Етнополітологія» представлена в Освітньо-професійній програмі спеціальності «Політологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 – Політологія, затвердженої Вченою Радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет» 2 липня 2024 року (Протокол № 8), як обов'язковий компонент.

Мета навчальної дисципліни «Етнополітологія» – засвоєння студентами-політологами базових категорій сучасної етнополітологічної галузі та усвідомленні ролі теоретичних знань для моніторингу й врегулювання сучасних етнополітичних проблем, зокрема в Україні.

Відповідно до освітньо-професійної програми (ОПП), вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1) загальних компетентностей:

- знання предметної області та розуміння професійної діяльності **(ЗК-01)**;
- здатність бути критичним і самокритичним **(ЗК-03)**;
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні **(ЗК-06)**;
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя **(ЗК-07)**;
- здатність працювати у міжнародному контексті **(ЗК-08)**.

2) фахових компетентностей:

- здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки **(СК-01)**;
- здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах **(СК-03)**;

- здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні **(СК-06)**;
- здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефаківців **(СК-09)**;
- здатність аналізувати проблеми у сфері національної безпеки, здійснювати моніторинг соціально-політичної стабільності у прикордонних регіонах **(СК-10)**;
- здатність розробляти механізми протистояння політичним ризикам, упереджувати виникнення конфліктних ситуацій у поліетнічному середовищі **(СК-11)**.

Крім того, вивчення вказаної нормативної навчальної дисципліни дозволить здобувачу вищої освіти у подальшому орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку сучасних етнополітичних процесів; використовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань; вміти давати оцінку суб'єктам етнополітики, зокрема етнополітичним партіям, громадським організаціям етнічних меншин; готувати повідомлення, виступи, наукові статті на вказану проблематику.

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Етнополітологія» є опанування є опанування таких компонентів (навчальних дисциплін) ОПШ:

ОК 07	Сучасна зарубіжна політологія;
ОК 08	Політична географія і геополітика;
ОК 10	Основи наукових досліджень;
ОК 11	Загальна теорія політики;
ОК 14	Політична конфліктологія;
ОК 17	Політичні системи сучасності;
ОК 30	Політичний аналіз і прогнозування;
ОК 31	Методологія політичних досліджень.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньо-професійної програми «Політологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
<i>розуміти</i> предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності;	ПРН-01
<i>вміти</i> критично мислити у сфері професійної діяльності;	ПРН-03
<i>розуміти</i> історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення;	ПРН-07
<i>вміти</i> використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки;	ПРН-08
<i>вміти</i> описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах;	ПРН-10
<i>вміти</i> аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні;	ПРН-13
<i>презентувати</i> результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань;	ПРН-16
<i>знати</i> теоретичні, методологічні і практичні аспекти здійснення аналізу соціально-політичної стабільності у прикордонних регіонах;	ПРН-17
<i>уміти</i> розробляти комплексні заходи, пропозиції та рекомендації з метою упередження виникнення конфліктних ситуацій у поліетнічних регіонах;	ПРН-18
<i>вміти</i> визначати національні пріоритети та інтереси України, з урахуванням безпекової складової в умовах викликів, ризиків і загроз, у тому числі зовнішніх.	ПРН-19

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Етнополітологія»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
<i>розуміти</i> об'єкт, предмет і завдання етнополітики, зміст основних етнополітологічних категорій;	ПРН-01
<i>вміти</i> критично оцінювати сутність нагальних проблем етнонаціональної політики держав світу, зокрема України,	ПРН-03

в контексті сучасних досягнень етнополітичної науки;	
розуміти зміст базових теорій етносу (пасіонарна, дуалістична, інформаційна, системно-статистична) та концепції етнічності (примордіалізм, конструктивізм, інструменталізм);	ПРН-07
вміти класифікувати етнонаціональні спільноти світу географічними, расово-антропологічними, релігійними та етнолінгвістичними критеріями;	ПРН-08
вміти виявляти специфіку реалізації емпіричних моделей етнополітики (расова, асиміляційна / інтеграційна, мультикультурна);	ПРН-10
вміти розрізняти механізми формування національних держав та етнополітичного менеджменту в національно-територіальних і національно-культурних автономіях унітарних країн, різних моделях федеративних і конфедеративних утворень;	ПРН-13
презентувати фахову політологічну оцінку етнополітичної ситуації в конкретній країні світу;	ПРН-16
знати політико-правові аспекти формування етнополітичної стабільності у прикордонних регіонах у контексті етнічної інкорпорації та політизації етнічності;	ПРН-17
уміти розробляти стратегії етнополітичної деплюралізації та етнополітичної інженерії в конкретно визначеному етнонаціональному просторі;	ПРН-18
вміти визначати національні пріоритети та інтереси України, з урахуванням етнополітичної безпекової складової, зокрема в умовах сучасних ризиків і загроз політизації етнічності, викликів етносепаратизму.	ПРН-19

ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 150	4-й	4-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: 4 аудиторних – 70 самостійної роботи студента – 80	7-й	7-й
	Лекції:	
	42	14
	Практичні (семінарські):	
	28	6
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	80	130

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 70/80

для заочної форми навчання – 20/130

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Модуль 1. Теоретико-методологічні основи етнополітології						
Тема 1. Етнополітологія як наука	4	2				2
Тема 2. Концепції етнічності	10	2	4			4
Тема 3. Етнічна та національна ідентичність	14	4	4		2	4
Тема 4. Світовий етнонаціональний простір	12		6		2	4
Тема 5. Етнізація політики, політизація етнічності та етнополітична мобілізація	10	2			2	6
Тема 6. Нація і націоналізм	12	4			2	6
Тема 7. Етнічні стереотипи, медіакомунікація та мовна політика	10	4			2	4
<i>Модульна контрольна робота</i>	2	2				
<i>Разом за модуль</i>	74	20	14		10	30
Модуль 2. Практичний вимір етнополітології						
Тема 8. Емпіричні моделі етнополітики	8	4				4
Тема 9. Етнічність у політичних режимах	8	4				4
Тема 10. Національна держава та етнічні регіональні автономії	12	2	4		2	4
Тема 11. Політико-правовий статус корінних народів та етнічних меншин	14	4	2		2	6
Тема 12. Етнополітичні партії та етнічне голосування	8	2			2	4
Тема 13. Етнополітичні конфлікти	12	2	4		2	4
Тема 14. Етнополітика України	12	2	4		2	4
<i>Модульна контрольна робота</i>	2	2				
<i>Разом за модуль</i>	76	22	14		10	30
Разом за семестр	150	42	28		20	60

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
Модуль 1						
Тема 1. Етнополітологія як наука	2					2
Тема 2. Концепції етнічності	8	2			2	4
Тема 3. Етнічна та національна ідентичність	6				2	4
Тема 4. Світовий етнонаціональний простір	14				6	8
Тема 5. Етнізація політики, політизація етнічності та етнополітична мобілізація	12	2			4	6
Тема 6. Нація і націоналізм	10				4	6
Тема 7. Етнічні стереотипи, медіакомунікація та мовна політика	10				4	6
Тема 8. Емпіричні моделі етнополітики	12	2			4	6
Тема 9. Етнічність у політичних режимах	10				4	6
Тема 10. Національна держава та етнічні регіональні автономії	14	2	2		4	6
Тема 11. Політико-правовий статус корінних народів та етнічних меншин	12	2			4	6
Тема 12. Етнополітичні партії та етнічне голосування	10	2			4	4
Тема 13. Етнополітичні конфлікти	14		2		4	8
Тема 14. Етнополітика України	16	2	2		4	8
Разом за семестр	150	14	6		50	80

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ

ТЕМА 1. ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ ЯК НАУКА

Предметна сфера етнополітичної науки. Дослідження «національного питання». Вивчення політичної сфери життя етнічних спільнот. Студії Джозефа Ротшильда. Об'єкт і предмет етнополітологічних досліджень. Структура етнополітології за Олексієм Картуновим. Формування етнополітології як науки та навчальної дисципліни в Україні.

Інформаційна база етнополітики. Дані державної та відомчої статистики. Переписи населення. Архіви відділів органів державної реєстрації актів цивільного стану. Законодавчі та нормативні акти. Документи формальних і неформальних структур (політичних партій, громадських організацій та рухів). Матеріали засобів масової інформації (преса, радіо, телебачення, Інтернет-ресурси). Біографії політичних лідерів.

Сучасні етнополітологічні бази даних. Проблематика етнічних меншин (*Minorities at Risk* Університету Меріленда; *Ethnic Regional Autonomies Database* Пермського університету). Проблеми функціонування етнічних режимів (*Regimes of Ethnicity* турецького Університету Коч). Питання доступу етнічних груп до влади (*Ethnic Power Relations* Швейцарської вищої технічної школи в Цюріху).

Інтерактивні етнополітологічні бази та проєкти. *CASCON* (*Computer-Aided System for analyzing International Conflicts*) Університету Массачусетса. Програмне забезпечення для просторового аналізу. Програми *QGIS*, *GeoDa* та «етнічний» розділ *Harvard World Map*.

Принципи та методи етнополітологічної науки. Принцип наукового плюралізму. Цивілізаційний принцип. Принцип гуманізму. **Політологічні методикаи.** Критичний метод. Метод порівняльного аналізу. Метод дослідження випадку (*case study*). Біхевіористський метод. Метод моделювання. Метод «аналізу втрат і надбань». Системний метод. **Соціологічні методикаи.** Спостереження. Анкетування. Інтерв'ю. Тестування. Шкала соціальної дистанції Емори Богардуса. Дискурс-аналіз. Івент-аналіз. Контент-аналіз.

Етнополітологічні індекси. Індекс етнолінгвістичної фрагментованості/фракціоналізації. Індекс етнополітичної нестабільності. Індекс сегрегації етнічних груп. Індекс концентрації етнічних груп. Модель конгруентності політико-адміністративних та етнічних кордонів.

Функції етнополітології. Теоретико-пізнавальна функція. Методологічна функція. Критична функція. Світоглядна функція. Інтегративна функція. Функція моделювання. Прогностична функція. Прикладна функція.

ТЕМА 2. КОНЦЕПЦІЇ ЕТНІЧНОСТІ

Поняття «етнос» та «етнічність». Еволюція дефініції «етнос». Терміни «етнік», «етнічна група», «етнічна ідентичність». Специфіка розуміння поняття «етнічність» в англомовній науковій традиції. Визначення дефініції «етнічність» Фредеріком Бартом. Проблема впровадження поняття «етнічність» у вітчизняній науці.

Пасіонарна (енергетична) теорія етносу. Запозичення ідей Сергія Широкогорова та Володимира Вернадського у творчій спадщині Лева Гумільова. Етнос як «біофізична реальність». Енергетичне пояснення етногенетичних процесів. Пасіонарність як базова характеристика етнічних спільнот. Принцип компліментарності. Етнос як система дискретного типу.

Соціальні теорії етносу. Співставлення теорії етносу з марксистським чергуванням суспільно-економічних формацій у радянському суспільствознавстві. Дуалістична теорія етносу Юліана Бромлея. Терміни «етнікос» та «етносоціальний організм». Інформаційна теорія етносу. Праці Миколи Чебоксарова та Сергія Арутюнова. Комплекс інформаційних зв'язків. Мезоструктура етносу. Кола внутрішнього спілкування. Системно-статистична теорія етносу. Студії Геннадія Маркова та Володимира Піменова. Внутрішня композиційна структура етносу. Виділення компонентних характеристик етносів. Спільне та відмінне у варіаціях соціальної теорії етносу.

Примордіалістські концепції етнічності. Термін «примордіальні зв'язки». Природно-еволюційний варіант примордіалізму. Праці П'єра Луї ван ден Берге. Непотичні зв'язки як основа етносу. Еволюційно-історичний варіант примордіалізму. Спільність території та мови як найважливіші засади формування етносів. Переніалізм. Дослідження Ентоні Дейвіда Сміта. Основні характеристики етносу-нації.

Інструменталістська концепція етнічності. Причини виникнення інструменталізму. Студії Джоан Нейджел і Сьюзан Олзак. Ситуативна, мобілізована етнічність. Ототожнення етносів із групами інтересів та соціальними групами. Політичні фактори «виникнення» етнічних груп.

Конструктивістська концепція етнічності. Спроба поєднання примордіалізму та інструменталізму. «Уявлені спільноти» Бенедикта Андерсона. Праці Ернеста Гелнера та Еріка Гобсбаума. Конструювання

етнічних груп. Поширення ідей конструктивізму в Російській Федерації. Дослідження Валерія Тішкова. Пропагування ідей «громадянства-нації». Ідеологема «дрейфу етноідентичності».

ТЕМА 3. ЕТНІЧНА ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Основи етнічної ідентичності. Раса. Релігія. Мова. Етнічна територія. Традиційне господарство. Побут. «Національна» кухня. Шлюб і родина. Специфіка вербальної та невербальної лексики. Ендоетноніми та екзоетноніми. Компліментарність як відчуття взаємної «симпатії» членів етнічної групи. Ендогамія як фактор стабілізації етнічних спільнот. Асиміляція. Маргінальність.

Концепція «центральної зони» етнічної культури. Дослідження Світлани Лур'є. «Метомарфози традиційної свідомості» (1994). «Історична етнологія» (1997). «Імперія як доля» (2012). Етнічні константи підсвідомості особи. Локалізація джерела зла. Локалізація джерела добра (образ себе, заступника). Уявлення про спосіб дії, за якого добро перемагає зло.

Типи етнічної ідентичності. Нормальна (модальна) ідентичність. Етноцентрична ідентичність. Етнодомінуюча ідентичність. Етнічний фанатизм. Етнічна індіферентність. Етнігілізм (космополітизм). Амбівалентна ідентичність.

Національна ідентичність та її виміри. Концепція Монтсеррат Гібернау. «Ідентичність націй» (2007). Психологічний вимір. Культурний вимір. Історичний вимір. Територіальний вимір. Політичний вимір.

Формування та виклики національній ідентичності. Поширення образу єдиної нації. Символи та ритуали. Розвиток інституту громадянства. Створення спільних ворогів. Зміцнення національної системи освіти та масмедіа. Конфронтація, конкуренція і діалог культур. Національна ідентичність та громадянство. Пошук нових спільних ворогів. Засоби масової інформації та освіта.

ТЕМА 4. СВІТОВИЙ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОСТІР

Історичні особливості формування сучасної етнічної картини світу. Етногенетичні процеси в минулому. Зростання чисельності народонаселення. Масові міграційні процеси. Велике переселення народів. Завоювання арабів. Вплив монголо-татарської інвазії. Роль великих географічних відкриттів. Рухливість етнічних територій у добу Середньовіччя та Модерного часу. Етнодемографічні зміни в ХХ – на початку ХХІ ст.

Географічна класифікація народів світу. Народи Австралії та Океанії. Меланезія. Мікронезія. Полінезія. Народи Азії. Східна, Південно-

Східна, Південна, Центральна, Південно-Західна Азія. Народи Америки. Північна, Південна Америка та Мезоамерика. Народи Африки. Північна, Східна, Центральна, Західна та Південна Африка. Народи Європи. Західна, Північна, Південна, Південно-Західна, Центральна, Східна та Південно-Східна Європа.

Расово-антропологічна класифікація народів світу. Поняття «раса». Моноцентризм. Поліцентризм. Негроїдна (африканська) велика раса. Австралоїдна (океанійська) велика раса. Європеїдна (євразійська) велика раса. Монголоїдна (азіатсько-американська) велика раса. Контактні раси. Перехідні та змішані раси.

Релігійна класифікація народів світу. Вірування. Тотемізм. Магія. Фетишизм. Анімізм. Ранні форми релігії. Шаманізм. Політеїзм. Генотеїзм. Національні релігії. Юдаїзм. Індуїзм. Зороастризм. Джайнізм. Сикхізм. Конфуціанство. Даосизм. Синтоїзм. Світові релігії. Буддизм. Хінаяна. Махаяна. Ламаїзм. Дзен-буддизм. Християнство. Католицизм. Православ'я. Протестантизм. Неопротестантизм. Іслам. Сунізм. Шіїзм. Ваххабізм. Секти зейдистів, друзів, алавітів та ін. Відродження етнічних релігій в сучасній Європі. Друїдизм. Одінізм. Еллінізм. Мітраїзм. РУНвіра та Рідна Віра (Україна).

Етнолінгвістична класифікація народів світу. Принципи генеалогічної класифікації мов. Формування мовних сімей. Індоевропейська сім'я етносів і мов. Семіто-хамітська сім'я етносів і мов. Картвельська мовна сім'я. Північно-кавказька мовна сім'я. Дравідська мовна сім'я. Уральська мовна сім'я. Алтайська мовна сім'я. Чукотсько-камчатська мовна сім'я. Ескімосько-алеутська мовна сім'я. Сіно-тибетська мовна сім'я. Австрозіатська мовна сім'я. Паратайська мовна сім'я. Австронезійська (малайсько-полінезійська) мовна сім'я. Андаманська мовна сім'я. Папуаська мовна сім'я. Австралійська мовна сім'я. Нігеро-кордофанська мовна сім'я. Ніло-сахарська мовна сім'я. Койсанська мовна сім'я. Мови індіанців Америки. Ізольовані мови народів світу.

ТЕМА 5. ЕТНІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ, ПОЛІТИЗАЦІЯ ЕТНІЧНОСТІ ТА ЕТНОПОЛІТИЧНА МОБІЛІЗАЦІЯ

Етнізація політики. «Летаргічний сон» етнічності (Олександр Тевдой-Бурмулі). Латентний формат етнічності (Петро Осколков). Передумови етнізації політики. Економічний чинник. Демографічний фактор. Геополітичний формат етнізації політики. Форми етнізації політики. Етноторіальні кордони. Етностатусне громадянство. Етнопартійне будівництво. Етнократія.

Політизація етнічності. Діалектика процесів глобалізації та етнічного ренесансу на сучасному етапі. «Етнічний парадокс сучасності».

Фактор ланцюгової реакції. Суперечливість політизації етності. Субетнічні/етнографічні спільноти та їх політизація на початку ХХІ ст. «Невизнані корінні народи» / «нові меншини» в Центрально-Східній Європі (моравці, сілезці, кашуби, виру, жемайти, латгальці, секеї, чанго, карпатські русини та ін.). Етнонаціоналізм як форма політизації етнічності. Етапи політизації етнічності (Джозеф Ротшильд). Самозапевнення етнічної групи. Стимулювання щодо зацікавлення групи своєю історією та культурою. Створення організацій. Громадська та політична активність етнічної групи.

Етнополітична мобілізація. Фактори етнополітичної мобілізації. Невдоволення етнічної групи своїм статусом. Матеріальні та нематеріальні ресурси. Цілеспрямовані дії етнополітичних еліт і лідерів. Економічні чинники етнополітичної мобілізації (Сьюзан Олзак і Джоан Нейджел). Урбанізація соціуму. Індустріалізація. Економічний розвиток периферійних регіонів. Мобілізація мас. Складові «етнічного ризику» (Зинаїда Сікевич). Етнічний склад території. Наявність етнотериторіальних претензій. Порушення прав людини за етнічною ознакою. Прагнення анклавної меншини до національно-державного самовизначення. Етнокультурні та етноконфесійні відмінності сусідів. Курс на побудову національної державності в умовах поліетнічності. Етапи етнополітичної мобілізації (Чарльз Тіллі). Змагальна політика та вимоги громадських рухів. Конструювання та винйдення традиції. Політизування етнічної/національної спадщини. «Етнічне очищення». Фази етнополітичної мобілізації (Мирослав Грох). Досвід національних рухів Східної Європи. Фаза «А» (академічна). Фаза «В» (культурницька). Фаза «С» (політична).

ТЕМА 6. НАЦІЯ І НАЦІОНАЛІЗМ

Теорії нації. Етимологія поняття «нація». Психологічне обґрунтування терміну нація Ернестом Ренаном. Консервативне трактування нація» лордом Актоном. Расовий підхід щодо «нації» у Жозефа Артюра де Гобіно. Інтерпретація категорії «нація» Максом Вебером. Поняття «нація» в трактовці «австро-марксистів» (Карл Каутський, Отто Бауер, Карл Реннер). Ленінська теорія нації. Визначення категорії Йосипом Сталіним. «Національне питання» в СРСР та ідея «радянського народу». Розмежування категорій «нація», «громадянство» та «суспільство», «державна». Комунікативна теорія нації Карла Дойча. Поняття «компліментарність». Етатистська теорія нації. Підхід Ентоні Гіденса. Етніцистська концепція нації. Ознаки нації за Ентоні Смітом. «Інструменталістська» теорія нації. Дослідження Еріка Гобсбаума, Ернеста Гелнера та Бенедикта Андерсона.

Типологія націй. Типологія націй за Георгом Гегелем. «Історичні» та «неісторичні» нації. Дискусія з приводу типології Георга Гегеля. Типологія націй за Фрідріхом Майнеке. Історичний критерій дихотомії «культурні – політичні нації». Доповнення типології у підходах Ярослава Крейчі та Вітешлава Велімськи. Повномасштабні, політичні, етнічні нації, етнічні групи. Типологія націй Г'ю Сеттона-Вотсона. «Нові» та «старі» нації. «Перехідні» нації. Відносність та модифікації типологій націй.

Теорії націоналізму. Етимологія поняття «націоналізм». Ідея Тома Нейрна про «фольклор націоналізму». Націоналізм як міфологія. Детерміністський міф. Націоналізм як доктрина. Концепція Ентоні Сміта. Модернізаційна версія націоналізму Ернеста Гелнера. «Національне питання» в працях Карла Маркса, Володимира Леніна, Карла Каутського, Карла Реннера, Отто Буера та Йосипа Сталіна. Неомарксистські трактовки націоналізму. Аналіз «внутрішнього колоніалізму» Тома Нейра. «Винахід традиції» Ернеста Гобсбаума. «Уявлені спільноти» Бенедикта Андерсона. Консервативна версія націоналізму. Витоки традиції. Ідеї лорда Актона. «Націоналізм» (1960) Іліє Кедурі. Портрет націоналіста у світлі психології. Висновки «берклійської групи» дослідників націоналізму. Вияви націоналізму в релігійному фундаменталізмі, фашизмі, комунізмі, сектантстві тощо. Співвідношення понять «націоналізм», «нацизм» і «фашизм». Націоналізм та расизм. Суспільно-політична практика апартеїду. Ідеологія негритюду (Африка). Расистські ідеї та практика на сучасному етапі.

Типології націоналізму. Типологія націоналізму Карлтона Гейза. Класифікація націоналізмів за Гансом Коном. Типологія націоналізму Лії Грінфелд. Історичні типології націоналізму. Фази націоналізму за Луїсом Снайдером. Історико-хронологічна типологія націоналізму Г'ю Тревора-Ропера. Соціологічні типології націоналізму. Типологія Луїса Віртса. Гегемоністський націоналізм. Партикуляристський націоналізм. Маргінальний націоналізм. Націоналізм меншин. Типологія Костянтина Симонс-Симоналевича. Націоналізм більшостей та меншостей. Націоналістичні рухи. Рухи меншин та визвольні рухи. Типологія націоналізму Ентоні Сміта. Етноцентричний та поліцентричний націоналізм. Типологія націоналістичних рухів. Антиколоніальні, інтеграційні, сепаратистські, діаспорні, іредентистські, глобалістські (пан-) рухи. Політологічна типологія націоналізму Макса Гайдмана. Функціоналістський принцип класифікації націоналізму. Націоналізм пригноблених народів, іредентистський, запобіжницький та престижницький націоналізм.

ТЕМА 7. ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ, МЕДІАКОМУНІКАЦІЯ ТА МОВНА ПОЛІТИКА

Етнічні стереотипи в контексті медіакомунікації. «Боротьба емоційних ресурсів». Схематизованість образів соціальних об'єктів. Міфологізування свідомості. Політичні міфи (Крістофер Флад). Автостереотипи та гетеростереотипи. Дискредитація та дегуманізація етнічних груп у медіакомунікаціях. Пейоративна термінологізація етнічних груп. Ілюзорна кореляція. Атрибуція змови. Інтернет-меми. Вербальні, аудіальні, візуальні, змішані меми. Меми-атрактори, меми-агресори, меми-протектори. Націоналістичні настрої у Мережі. Мобілізація етнічних громад у соціальних мережах. Етногрупова спрямованість закликів і коментарів у Інтернет-ресурсах. Негативи та позитиви етногрупових медіакомунікацій.

Мовна політика як чинник консолідації нації. Конструювання реальності через мову. Ментальні кордони та формування етнічної ідентичності. «Мобілізований лінгвіцизм» (Михайло Губогло). Вибір «символічної мови» як «дилема ув'язненого» (Девід Лейтін).

Стратегії «мовного вибору» (Петро Осколков). Кодифікація одного з діалектів. Лінгва франка. Відродження й популяризація «історичної мови». Конструювання нової мовної норми.

Класифікація мовної політики (Олександр Швейцер). Ретроспективна/перспективна, централізована/децентралізована, конструктивна/деструктивна мовно-політичні стратегії. Кубічна модель мовної політики (Еліз Ан). Позитиви й негативи мовної політики (досвід країн Західної Європи).

МОДУЛЬ 2 ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ

ТЕМА 8. ЕМПІРИЧНІ МОДЕЛІ ЕТНОПОЛІТИКИ

Суб'єкти етнополітики. Розмежування «етнополітики», «етнонаціональної політики», «етнічної політики», «національної політики», «державної політики». Етнополітика як взаємини держави та етносів. Етнополітика як система. Складові (суб'єкти) етнополітики. Держава. Етнічність та її політизація. Титульна нація (державотворчий етнос). Корінний народ. Етнічні та національні меншини. Типологія національних меншин. Законодавче забезпечення прав національних меншин. Формування політичних партій та громадських організацій етнічних і національних меншин. Етнополітичне представництво.

Расистська модель етнополітики. Вертикально-ієрархічна модель (Джозеф Ротшильд). Виникнення ідеології расизму. Праці Жозефа Артюра де Гобіно, Людвіга Вольтмана, Ганса Фрідріха Карла Гюнтера. Теорії спадкового інтелекту. Євгеніка. Реалізація расистської моделі етнополітики в нацистській Німеччині. Апартеїд у Південно-Африканській Республіці.

Інтеграційна / асиміляційна модель етнополітики. Теорія «плавильного тигля» та концепція «томатного супу». Стандарт WASP у США. Концепція і практика злиття соціалістичних націй у «радянський народ». Інтеграційна модель етнополітики сучасної Франції та Туреччини. Позитиви та недоліки.

Етнополітична модель мультикультуралізму. Розробка концепту мультикультуралізму. Студії мультикультуралізму Вілла Кимлічки та Чарльза Тейлора. Модель «паралельної етнічної сегментації» та «перехрещена сітка» (Джозеф Ротшильд). Законодавче та інституційне забезпечення моделі мультикультуралізму. Етнополітична практика мультикультуралізму в Індії, Канаді, Австралії, Швеції, Великій Британії тощо. Успіхи та прорахунки.

ТЕМА 9. ЕТНІЧНІСТЬ У ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМАХ

Етнократія: базові ознаки та типологія. Головні ознаки етнократичної моделі політичного режиму. Концепція Жана Тоценка. Основні групи етнократій. Людиноненависницькі типи. Расизм. Фашизм. Шовінізм. Перетворені (внутрішньо суперечливі) типи. Націоналізм. Сепаратизм. Сецесія. Культурний імперіалізм. Фундаменталізм. Латентні типи. Етнізм. «Національний спазм». Етноізоляціонізм. Основні типи етнократичних режимів. Режим расової (етнічної) чистоти. Етнократія роздільного проживання. Асиміляційний етнократичний режим. Режим стихійної етнократії.

Ліберальна та етнічна демократія. Риси етнополітики в умовах ліберальної демократії. Поєднання ідеї «етнокультурної нейтральності» та етатистської ідеї нації (нація-держава / політична, громадянська нація). Риси етнічної демократії. Концепція Самми Смухи. Підстави для функціонування стабільної етнічної демократії (на прикладі Ізраїлю). Контroversійна дилема країн Центральної та Східної Європи.

Демократія міжетнічної згоди. Теоретичні студії Аренда Лейпхарта. Ознаки функціонування демократії консоціативної / спільнотної демократії. Особливості реалізації моделі в етнічно фрагментованих суспільствах. Досвід Швейцарії, Бельгії, Канади, Лівану (1943–1973), Кіпру (1960–1963). Чехословаччини (1989–1992). Критика

моделі демократії міжетнічної згоди з боку етноконфліктолога Дональда Л. Горовіца.

ТЕМА 10. НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА ТА ЕТНІЧНІ РЕГІОНАЛЬНІ АВТОНОМІЇ

Моноетнічні, поліетнічні та багатонаціональні держави. Типи поліетнічних держав (Джозеф Ротшильд). Політико-географічний підхід Мирослава Дністрянського. Концепція Романа Коршука. Моноетнічна держава. Держава з поліетнічним складом населення. Статус України. Поліетнічна держава. Статус США. Багатонаціональна держава. Статус Російської Федерації, Канади, Бельгії.

Шляхи формування національних держав. Причини виникнення держав. Формування націй та утворення держав. Концепція Ентоні Дейвіда Сміта. «Латеральні» та «вертикальні» етнічні спільноти. Бюрократична інкорпорація та народнокультурна мобілізація. Концепція Юргена Габермаса. Західна Європа. Центральна Європа. Країни «третього світу». Країни Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. П'ять шляхів формування національних держав. Трансформація династичного державного організму (Данія, Швеція). Революційний шлях (Франція). Об'єднання земель та національна консолідація (Німеччина, Італія). Розпад імперій та багатонаціональних державних утворень (Австро-Угорщина, Османська імперія, СРСР, Югославія). Розпад колоніальної системи та утворення національних держав (країни «третього світу»).

Національно-державні автономії. Атрибути державності. Ступінь автономізації етнічної спільноти. Каракалпакстан (Узбекистан). Абхазія, Аджарія (Грузія). Нахичевань (Азербайджан). Ризики національно-державних автономій.

Національно-територіальні автономії. Розмежування повноважень між центром та суб'єктом автономії. Адміністративна та мовно-культурно сфери. Трентіно-Альто-Адідже, Валле-д'Аоста, Фріулі-Венеція-Джулія (Італія). Країна Басків, Каталонія, Галісія (Іспанія). Аландські острови (Фінляндія). Фарерські острови, Гренландія (Данія). Індіанські резервації в США.

Національно-культурні автономії. Екстериторіальна форма автономізації. Концепції Отто Бауера та Карла Реннера. Корпоративна форма національно-культурної автономії. Шведська народна асамблея Фінляндії. Рада національних меншин при уряді Австрії. Саамські парламенти в країнах Скандинавії (Норвегія, Швеція, Фінляндія, Карелія і Кольський півострів Російської Федерації). Персональна форма національно-культурної автономії. Національно-культурні товариства та

земляцтва. Релігійні організації, національне шкільництво, культурно-мистецькі заклади, засоби масової інформації.

Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект). Конфедерації в минулому. Сучасні типи конфедерацій. *Співтовариство (співдружність).* Європейський Союз. Співдружність незалежних держав. *Асоціація. Асоційована державність.* США: Пуерто-Рико, Північні Маріанські острови, Гуам, Федеративні штати Мікронезії, Маршаллові острови, Палау. *Нова Зеландія:* острови Кука та Ніуе. *Франція:* Монако, Нова Каледонія. *Швейцарія:* князівство Ліхтенштейн. *Італія:* Сан-Марино. *Нідерланди:* Аруба, Кюрасао, Сінт-Мартен (Нідерландські Антіли). **Федерасі.** Данія: Фарерські острови, Гренландія. Фінляндія: Аландські острови. *Португалія:* Азорські острови, Мадейра. *Велика Британія:* Гернсі, Джерсі, острів Мен. *Індія:* Джамму і Кашмір. **Кондомініум.** Долина Андорри. *Ліга.* НАТО. Ліга арабських держав.

ТЕМА 11. ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОРИННИХ НАРОДІВ ТА ЕТНІЧНИХ МЕНШИН

Право народів (етносів) на самовизначення. Головні підстави щодо права народу на самовизначення. Відмінність права на самовизначення від права на незалежність. Нормативна плутанина щодо дефініції «народ». Захист індивідуальних прав меншин. Право на внутрішнє самовизначення.

Права корінних (аборигенних) етносів. Співвідношення понять «корінний народ», «корінна етнічна меншина», «племінна спільнота», «корінне населення», «аборигени». Соціокультурні характеристики корінних народів. Міжнародно-правий захист прав корінних народів. «Конвенція 169 про корінні народи і народи, які ведуть племінний образ життя в незалежних країнах» (1989). «Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів» (2007).

Порівняльна характеристика становища корінних етносів Російської Федерації, США та Канади. Законотворча діяльність по захисту прав корінних народів в Росії. Діяльність Асоціації корінних малочисельних народів Півночі, Сибіру та Далекого Сходу Російської Федерації. Федеральні та штатні резервації індіанців США. Особливий статус корінних жителів США. Широкі права індіанців Канади. Порівняльний аспект проблеми.

Міжнародно-правові норми захисту національних, етнічних і мовних меншин. «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права» (1966). «Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин» (1992). «Європейська хартія регіональних мов або мов меншин» (1992). «Рамкова конвенція про захист національних меншин» (1994). Лундські рекомендації про ефективну

участь національних меншин у суспільно-політичному житті (1999). Варшавські рекомендації щодо сприяння участі національних меншин у виборчому процесі (2001). Рекомендації щодо використання мов меншин в телерадіомовленні (2003). Рекомендації з питань поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві (2006). Больцанські/Боценські рекомендації щодо національних меншин у міждержавних відносинах (2008). Люблянські рекомендації щодо інтеграції різноманітних суспільств (2012). Грацькі рекомендації щодо доступу до правосуддя і національних меншин (2017). Талліннські рекомендації щодо національних меншин і медіа в цифрову епоху (2019). Європейський Суд з прав людини в контексті механізму захисту прав національних, етнічних і мовних меншин.

ТЕМА 12. ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ЕТНІЧНЕ ГОЛОСУВАННЯ

Етнічні рухи та етнічна інкорпорація. Стадії розвитку етнічних рухів (Мирослав Грох). Функції національних рухів (Вадим Тураєв). Типологія етнічної інкорпорації та їх базові характеристики (Дон Хандельман).

Етнополітичні партії. Створення політичних партій на етнічній основі. Інституціоналізація та реєстрація. Регіоналістські / регіональні та етнорегіональні партії (Петро Осколков). Типологія етнополітичних партій на прикладі України (Михайло Зан). Етнополітичні партії титульної нації, які відстоюють ідеологію етнонаціоналізму (інтегрального націоналізму). Етнорегіональні партії титульної нації. Етнополітичні партії домінуючої національної меншини. Регіональні партії етнічних меншин. Етнобрендові політичні партії міноритарних груп. Європейський вільний альянс. Парадоксальність наднаціонального об'єднання етнорегіоналістів.

Етнічне голосування. «Воронка причинності» в електоральних студіях. Голосування за етнополітичні партії. Голосування за коаліції етнічних партій і рухів. Підстави для етнічного голосування (Петро Осколков). Наявність етнополітичної партії. Локалізація етнічної групи. Актуальність етнополітичного порядку денного в загальнополітичній ситуації. Потенційна можливість впливу на прийняття рішень на національному та регіональному рівнях. Позиціонування етнополітичної партії в політико-партійному спектрі. Ліві партії. Правий популізм.

ТЕМА 13. ЕТНОПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ

Причини виникнення етнополітичних конфліктів. Визначення поняття «етнополітичний конфлікт». Етнотериторіальні суперечки та

претензії. Боротьба за ресурси та власність. Зміни у системі розподілу праці. Прагнення до зміни статусу місцевих етнічних еліт. Порушення прав національних меншин. Історична пам'ять дискримінованих етнічних груп.

Динаміка етнополітичних конфліктів. Латентна передконфліктна стадія. Зростання етноцентризму. Посилення функціонування негативних стереотипів. Зниження соціальної та етнічної толерантності. Наростання агресії. Небажання пошуків компромісних рішень. Психологічна готовність сторін до боротьби. Конфліктна стадія. Кризова ситуація. Війна. Тероризм. Взаємні поступки. Пошук шляхів розв'язання конфлікту. Стадія врегулювання етноконфліктної ситуації. Перетворення «образу ворога» на «образ партнера». Орієнтація на співпрацю. Досягнення консенсусу.

Типологія етнополітичних конфліктів. Етнополітичні конфлікти за характером дії етноконфліктуючих сторін. Насильницькі та ненасильницькі конфлікти. Етнополітичні конфлікти за особливостями суб'єктів супротивних сторін. Конфлікти між етнічними групами та державою. Конфлікти між етнічними групами. Етнополітичні конфлікти за сферами проявів та причинами виникнення. Етнотериторіальні, етноекономічні, етноісторичні, етнокультурні, етнопсихологічні, етноідеологічні конфлікти. Етнополітичні конфлікти на пострадянському просторі. Конфлікти пов'язані із возз'єднанням розділених етносів. Конфлікти, породжені прагненням етнічної меншини реалізувати право на самовизначення. Конфлікти, пов'язані із претензіями на територію сусідньої держави. Конфлікти, породжені перебуванням депортованих етносів на території інших держав. Конфлікти, пов'язані із прагненням легітимації соціально-політичної зверхності титульної нації. Конфлікти, пов'язані з дискусіями про державну мову.

Стратегії етнополітичної деплюралізації. Регулювання етнополітичного конфлікту на основі стратегії усунення або/і деполітизації етнічних розмежувань. Насильницькі методи. Геноцид. Етнічні депортації. Примусовий метод: штучно стимульована асиміляція. Консенсусні методи: інтеграція та політика мультикультуралізму. Територіальний метод: розподіл держави (сецесія).

Стратегії етнополітичної інженерії. Регулювання етнополітичного конфлікту на основі стратегії управління етнічних розмежувань. Примусовий метод: контроль (етнічне домінування). Консенсусний метод (консоціація, арбітрування). Територіальні практики врегулювання етнополітичних конфліктів. Регіональна автономія в унітарній державі. Федералізм. Кантонізація. Стратегії миротворчості. Підтримка миру. Заключення миру.

Етнополітичні конфлікти в країнах пострадянського простору.

Конфлікти, приводом яких є прагнення етнічних груп створити власну державність (Чечня, Придністров'я, Абхазія). Територіальні конфлікти, пов'язані із возз'єднанням розмежованих етносів (вірмено-азербайджанський (Карабаський) конфлікт, грузино-абхазський конфлікт). Конфлікти, пов'язані із поверненням депортованих етносів (кримські татари). Конфлікти, викликані масовою імміграцією біженців та переселенців (Південний Схід Російської Федерації). Конфлікти, які ґрунтуються на територіальних претензіях однієї держави на частину іншої (прагнення Естонії і Латвії приєднати частини Псковської області Росії). Конфлікти, викликані дискримінацією некорінного населення в країнах СНД (проблема «осіб кавказької національності»).

Етнополітичні конфлікти в країнах Європи та Америки.

Етнополітичний конфлікт на теренах колишньої Югославії. Етнополітичні конфлікти у Великій Британії (Ольстер), Іспанії (баскський етносепаратизм), Франції (корсиканський етносепаратизм). Правий екстремізм в країнах Західної Європи. Етнополітична проблема Канади (Квебек). Етнополітичні конфлікти в Мексиці.

Сіонізм та антисемітизм як фактори нагнітання етнополітичної конфліктності. Проблематика джерел виникнення сіонізму. Базові постулати ідеології сіонізму. Практика сіонізму та виникнення держави Ізраїль. Джерела та прояви антисемітизму. Проблематика антисемітизму в сучасному світі та Україні.

ТЕМА 14. ЕТНОПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Етнодемографічна динаміка України. Порівняльний аналіз переписів населення 1989 та 2001 років. Депопуляція. Еміграційні та імміграційні потоки. Зменшення чисельності росіян, євреїв. Збільшення представників окремих етнічних спільнот (кримські татари, вірмени, азербайджанці, грузини). Ідентифікація етнографічних груп (гуцули, русини, лемки, бойки, литвини, поліщуки).

Етнодемографічна структура населення Закарпаття.

Порівняльний аналіз переписів населення 1989 та 2001 років. Регіональна стабільність. Компактність проживання національних меншин у селах (угорці, румуни, словаки, німці). Урбанізованість меншин (росяни, білоруси, роми, словаки, євреї). Зменшення чисельності угорців, росіян, білорусів, словаків, євреїв. Збільшення чисельності румунів і ромів. Ситуативність німецької етноідентичності.

Політико-правові засади етнополітики України. Декларація прав національностей України (1991). Конституція України про консолідацію та розвиток української нації, забезпечення етнічної, культурної, мовної та

релігійної самобутності національних меншин України (1996). Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019). «Мовні» статті Законів України «Про освіту» (2017) та «Про повну загальну середню освіту» (2020). Закон України «Про корінні народи в Україні» (2021). Закон України «Про національні меншини (спільноти) в Україні» (2022). Імплементация міжнародної нормативно-правової бази захисту прав національних меншин України.

Етнополітичний менеджмент України. Урядовий рівень етнополітичного менеджменту України. Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. Парламентський рівень етнополітичного менеджменту України. Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Уповноважений із захисту державної мови. ***Регіональний рівень етнополітичного менеджменту України.*** Управління національностей та релігій при Департаменті стратегічних комунікацій, національностей та релігій Закарпатської обласної державної/військової адміністрації. Центр культур національних меншин Закарпаття.

Етнополітичне лідерство та етнополітичні партії в Україні. Парламентський формат етнополітичного лідерства в Україні. Політико-партійне представництво лідерів громадських організацій міноритарних етнічних груп (досвід Закарпатської області). Типологія політичних партій міноритарних етнічних груп України. Специфіка політичної репрезентації регіональних партій етнічних громад України («КМКС» Партія угорців України та Демократична партія угорців України).

Політизація етнічності в Україні. Політизація російської етнічності. Організація кримськотатарського національного руху. Громадська сегментація та політизація русинської етноідентичності. Національний рух угорців на Закарпатті.

Етнополітичний досвід Закарпаття. Етнонаціональна освіта та масмедіа. Національно-культурні товариства. Центр культур національних меншин Закарпаття. Управління національностей та релігій при Департаменті стратегічних комунікацій, національностей та релігій Закарпатської обласної державної/військової адміністрації. Ромський громадський рух та представництво ромів у органах місцевого самоврядування Закарпатської області.

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Заняття № 1.

Тема 2. КОНЦЕПЦІЇ ЕТНІЧНОСТІ (4 год.)

1. Пасіонарна (енергетична) теорія етносу.
2. Соціальні теорії етносу.
3. Примордіалістські концепції етнічності.
4. Інструменталістська концепція етнічності.
5. Конструктивістська концепція етнічності.

Рекомендована література:

I. Базова:

1. Тиводар М. Етнологія. Львів: Світ, 2004. С. 76–93 (Розділ VI. Концепції етносу). URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/%D0%A2%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80-%D0%9C.-%D0%95%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F-2004.pdf>
2. Коршук Р.М. Етнополітологія: Навчальний посібник. К.: Алерта, 2011. С. 28–58 (Основні теорії етнічності).

II. Додаткова:

3. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування про походження й поширення націоналізму. К.: Критика, 2001. 317 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Anderson_Benedict/Uiavleni_spilnoty.pdf
4. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм. Пер з англ. К.: Таксон, 2003. 300 с. URL: <http://litopys.org.ua/gellner/gel.htm>
5. Майборода О.М. Етнічність у міжнародній системі. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 408 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Maiboroda_Oleksandr/Etnichnist_u_mizh_narodnii_systemi.pdf?
6. Ріаханов Ш.Н. Примордіалізм та конструктивізм у теорії та практиці розбудови казахстанської нації. *Наукові записки НаУКМА. Том 186. Політичні науки*. 2016. С. 77–82. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bd856355-3633-496c-8f5c-f0bc516bd188/content>
7. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху. К.: Ніка- Центр, 2006. 320 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smg.htm>
8. Сміт Е.Д. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. К.: Темпора, 2010. 312 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smc.htm>
9. Сміт Е.Д. Націоналізм: теорія, ідеологія, історія. К.: К.І.С., 2004. 170 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smt.htm>

10. Сміт Е.Д. Національна ідентичність / Пер. з англ. К.: Основи, 1994. 223 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smi.htm>

Заняття № 2.

Тема 3. ЕТНІЧНА ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ (4 год.)

1. Основи етнічної ідентичності.
2. Концепція «центральної зони» етнічної культури.
3. Типи етнічної ідентичності.
4. Національна ідентичність та її виміри.
5. Формування та виклики національній ідентичності.

Рекомендована література:

I. Базова:

1. Гібернау М. Ідентичність націй. К.: Темпора, 2012. С. 18–47 (Розділ 1. Що таке національна ідентичність?).
2. Юрій М.Ф. Етнологія: Навчальний посібник. К.: Дакор, 2006. С. 155 – 204 (Тема 6. Етнічна ідентичність).

II. Додаткова:

3. Гримич М. Ідентичність, етнічність, етнічна ідентичність: терміни та поняття (на матеріалах сучасної північноамериканської науки). URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrymych_Maryna/Identychnist_etnichnist_etnichna_identychnist_terminy_ta_poniattia.pdf
4. Корнієнко О.М. Типи етнічної ідентичності особи. *Філософія науки: традиції та інновації*. 2015. № 2 (12). С. 124–131. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/444/1/Турпу%20etnichnoyi%20identychnosti.pdf>
5. Поліщук Ю.М. Теоретичні виміри етнічної і національної ідентичностей. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2013. Вип. 2. С. 197–213. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/polischuk_teoretychni.pdf
6. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху. К.: Ніка- Центр, 2006. 320 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smg.htm>
7. Сміт Е.Д. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. К.: Темпора, 2010. 312 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smc.htm>
8. Сміт Е.Д. Націоналізм: теорія, ідеологія, історія. К.: К.І.С., 2004. 170 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smt.htm>
9. Сміт Е.Д. Національна ідентичність / Пер. з англ. К.: Основи, 1994. 223 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smi.htm>

10. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривденості / пер. з англ. Тетяна Сахно. К.: Наш Формат, 2020. 192 с.
11. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність / авт. кол.: О. Рафальський (керівник), Я. Калакура (науковий редактор), О. Калакура, М. Юрій. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с. URL: <https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva..pdf>
12. Юрій М. Етнічна ідентичність та її український різновид. *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича: Історія*. 2022. № 1. 2022. С. 6–13. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5746/%d0%ae%d1%80%d1%96%d0%b9%20%d0%9c.%20%d0%95%d1%82%d0%bd%d1%96%d1%87%d0%bd%d0%b0%20%d1%96%d0%b4%d0%b5%d0%bd%d1%82%d0%b8%d1%87%d0%bd%d1%96%d1%81%d1%82%d1%8c%20%d1%82%d0%b0%20%d1%97%d1%97%20%d1%83%d0%ba%d1%80%d0%b0%d1%97%d0%bd%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9%20%d1%80%d1%96%d0%b7%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b8%d0%b4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Заняття № 3–5.

Тема 4. СВІТОВИЙ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОСТІР (6 год.)

1. Географічна класифікація народів світу.
 - знати субрегіони Європи, Азії та Америки + автохтонні етнічні групи, які там проживають (за аналогією з картою). Для цього варто взяти до уваги етнічний склад окремих держав. Наприклад, у Великій Британії (Північна Європи) проживають: англійці, шотландці, валійці, ольстерці (північні ірландці), гели, корнці, менці. Доречно довідково познайомитися, у якому регіоні держави ці етнічні групи зосереджені компактно. За таким алгоритмом можна працювати по іншим країнам і регіонам світу.
2. Релігійна класифікації народів світу.
 - вірування та ранні форми релігії;
 - етнічні (національні) релігії;
 - світові релігії.
3. Етнолінгвістична класифікація народів світу.
 - індоєвропейська сім'я етносів і мов;
 - семіто-хамітська сім'я етносів і мов;
 - картвельська сім'я етносів і мов;
 - північно-кавказька сім'я етносів і мов;
 - уральська сім'я етносів і мов;

- алтайська сім'я етносів і мов;
- сіно-тибетська сім'я етносів і мов;
- австроазійська сім'я етносів і мов;
- паратайська сім'я етносів і мов;
- австронезійська сім'я етносів і мов.

Рекомендована література:

1. Тиводар М. Етнологія. Львів: Світ, 2004. С. 170–203 (Розділ X. Класифікації етносів). URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/%D0%A2%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80-%D0%9C.-%D0%95%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F-2004.pdf>

Методичний коментар

У рамках теми практичного заняття студентам необхідно вивчити та вміти застосовувати на практиці, використовуючи політичну карту класифікації етносів світу (за географічним, релігійним та етнолінгвістичним критеріями).

На практичному занятті викладач, крім усного фронтального опитування студентів із викликом до карти, у вибірковій формі (з відповідним поділом студентів на 2-3 варіанти) дає також письмове завдання прокласифікувати 5 етносів – представників різних етнолінгвістичних сімей. Час виконання – 15 хвилин.

Зокрема, студенти повинні чітко класифікувати наступні етноси: поляки; чехи; серби; хорвати; боснійці; італійці; валлони; французи; румуни; греки; вірмени; ірландці; німці; фламандці; шотландці; албанці; євреї; араби; перси (іранці); роми (цигани); грузини; чеченці; осетини; абхази; кримські татари; гагаузи; караїми; китайці; японці; баски.

Субрегіони Європи (за геосхемою ООН)

N.B. *Приклад правильної відповіді* на питання про базові класифікації угорського етносу:

Географічна класифікація	Релігійна класифікація	Лінгвістична класифікація
Східна Європа	Католицизм, протестантизм (реформатська церква)	Фіно-угорська група Уральської мовної сім'ї

Заняття № 6.

Тема 10. НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА ТА ЕТНІЧНІ РЕГІОНАЛЬНІ АВТОНОМІЇ (4 год.)

1. Національно-культурні автономії.
2. Національно-територіальні автономії.
3. Національно-державні автономії.
4. Типи конфедеративних державних утворень (етнорегіональний аспект).

Рекомендована література:

I. Базова:

1. Коршук Р.М. Етнополітологія: Навчальний посібник. К.: Алерта, 2011. С. 153–160 (5.5. Сутність та типи національної автономії).
2. Основи етнодержавознавства. Підручник / За ред. Ю.І. Римаренка. К.: Либідь, 1997. С. 371–376 (Типи конфедеративних утворень).

II. Додаткова:

3. Бориславська О. Територіальна автономія, регіоналізація та проблеми політичної сецесії в Європі. *Український часопис конституційного права*. URL: <https://www.constjournal.com/pub/4-2017/terytorialna-avtonomiia-rehionalizatsiia-problemy-politychnoi-setsesii-yevropi/>
4. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенко. К.: НІСД, 2015. 474 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-12/Razom_kRym_donbas-4ab2b.pdf
5. Етнокультурна автономія як інститут забезпечення прав національних меншин: світовий досвід і Україна: наук. записка / [І. О. Кресіна, В. А. Явір, М. Д., М. Д. Ходаківський]; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2018. 119 с.
6. Єленський В. Розділ 1. Етнополітика європейських країн: культурний протекціонізм, мультикультуралізм, сек'юритизація

- релігії, захист прав національних меншин. *Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи*: монографія / автор. кол.: Войналович В.А. (керівник, наук. ред.), Єленський В.Є., Кулик В.М., Малиновська О.А., Набок С.В., Поліщук Ю.М., Рябчук М.Ю. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. С. 12–76. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/monohrafiya_.pdf
7. Кресіна І. Етнокультурна автономія як політико-правовий інститут
8. Кресіна І. Етнокультурна автономія як політико-правовий інститут захисту прав національних меншин. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2019. Вип. 3–4 (99–100). С. 204–223. URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/kresina_etnokulturna.pdf
9. Мяловицька Н.А. Теоретичні проблеми правового статусу автономних утворень у сучасних державах світу. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ed56459d-bda9-47df-a23e-a17d8d3fe841/content>
10. Оніщенко К.О. Класифікація та особливості політико-правового статусу територіальних автономій. *Держава і право*. 2009. Вип. 45. С. 632–640. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11367/108%20-%20Onishenko.pdf?sequence=1>

Заняття № 7.

**Тема 11. ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОРИННИХ НАРОДІВ
ТА ЕТНІЧНИХ МЕНШИН (2 год.)**

1. Еволюція елементів визначення корінних народів та їх ознак у міжнародному праві.
2. Розвиток прав корінних народів у міжнародному праві.
3. Проблематика прав корінних народів у контексті окупації Криму.

Рекомендована література:

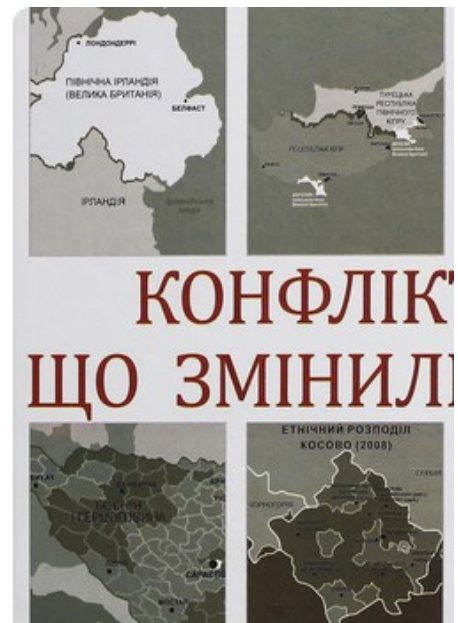
1. Бабін Б.В., Грінченко О.О., Приходько А.В. Питання розвитку та реалізації міжнародних стандартів прав корінних народів; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. Одеса: Фенікс, 2018. 234 с.
2. ***Кресін О.В. Корінні народи: міжнародне право та законодавство України; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К.: Норма права, 2021. 167 с.***
3. Приходько А.В. Стандарти ООН стосовно прав корінних народів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2017. 20 с.

4. Тимченко Л. Концепт «корінні народи» в сучасному міжнародному праві (на прикладі караїмів). *Evropsky politicky a pravni diskurz = European political and law discourse*. 2016. Vol. 3. Iss. 6. URL: https://www.researchgate.net/publication/338190934_KONCEPT_KORINNI_NARODI_V_SUCASNOMU_MIZNARODNOMU_PRAVI_NA_P_RIKLADI_KARAIMIV
5. Товт М.М. Щодо юридичного змісту поняття «корінний народ» і розрізнення національних меншин у залежності від наявності спорідненої держави. *Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II*. Дата оновлення: 10.02.2020. URL: <https://kmf.uz.ua/uk/novini/shhodo-juridichnogo-zmistu-ponjattja-korinnij-narod-i-rozriznennja-nacionalnih-menshin-u-zalezhnosti-vid-najavnosti-sporidnenoj-derzhavi/>

Заняття № 8–9.

Тема 13. ЕТНОПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ
(4 год.)

1. Ольстерська етнополітична проблема Великої Британії (Північна Ірландія).
2. Кіпрський етнополітичний конфлікт.
3. Етнополітичні конфлікти в Грузії: Абхазія та Південна Осетія.
4. Придністровський етнополітичний конфлікт.
5. Етнополітичний конфлікт у Хорватії.
6. Етнополітичний конфлікт у Боснії-Герцеговині.
7. Етнополітичний конфлікт у Косово.
8. Етнополітичний конфлікт у Північній Македонії.
9. Світові етнополітичні конфлікти та уроки для України.

Рекомендована література:

1. Конфлікти, що змінили світ / Наталя Іщенко (Гумба), Ігор Попов, Павло Щелін та ін.; художн.-оформлювач О.А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2020. 186 с.: іл. (Великий наук. проект).

Методичний коментар

У рамках цієї теми студенти опрацьовують результати наукового проекту, виконаного експертами в сфері міжнародної політики та національної безпеки, що впорядковані в рамках книги «Конфлікти, що

змінити світ». Як правило, кожен із 8-ти етнополітичних конфліктів розглядається крізь призму наступних структурних частин: 1) довідка; 2) опис конфлікту; 3) особливості ходу конфлікту; 4) особливості врегулювання конфлікту; 5) висновки.

Зауважимо, що під час підготовки до заняття студент має можливість додатково використовувати інші джерела, які доповнять фактологічний матеріал проблематики етнополітичного конфлікту з 8-ми запропонованих для розгляду кейсів.

Заняття № 10–11.

Тема 14. ЕТНОПОЛІТИКА УКРАЇНИ (4 год.)

Нормативно-правова база етнополітики в Україні (2 год.)

1. Декларація прав національностей України.
2. Закон України «Про корінні народи в Україні».
3. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України».
4. Мовна політика в Україні:
 - а) Закон України «Про освіту» (ст. 7);
 - б) Закон України «Про повну загальну середню освіту» (ст. 5);
 - в) Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».
5. Міжнародна нормативно-правова база захисту прав національних меншин України.

Рекомендована література:

I. Законодавство:

2. Декларація прав національностей України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12#Text>
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
4. Закон України «Про корінні народи в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>
5. Закон України «Про національні меншини (спільноти) в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>
6. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Стаття 7).
7. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (Стаття 5).

II. Посібники, статті:

8. Гетьманчук М. Міжнародна нормативно-правова база захисту прав національних меншин в Україні. *Державна політика щодо захисту прав національних меншин: досвід країн Вишеградської групи / Колективна монографія.* Львів: Видавництво «Сорока», 2019. С. 25–

36. *Державна політика щодо захисту прав національних меншин: досвід країн Вишеградської групи* / Колективна монографія. Львів: Видавництво «Сорока», 2019. С. 25–36. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/37878/1/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D1%89%D0%BE%D0%B4%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%88%D0%B8%D0%BD.pdf>
9. Зан М.П. Реформування та ефективно впровадження законодавчої бази щодо етнічних меншин як один із «семи кроків» європейської перспективи України. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2023. Чис. 29. С. 147–152. URL: <http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/486/420>
10. Зан М.П. Дилема захисту мовних прав угорської етнічної громади Закарпаття в контексті прийняття нового Закону України «Про освіту». *Гілея: науковий вісник*. К.: «Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 138 (11). Ч. 3. Політичні науки. С. 62–66. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=gileya_2018_138\(3\)_12](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=gileya_2018_138(3)_12)
11. Ткаченко Є. В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин: навчальний посібник. К.: ФОП Голембовська О.О., 2018. 315 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_5_copy.pdf

Політизація етнічності в Україні (2 год.)

1. Політизація російської етнічності в Україні.
2. Політизація кримськотатарської етнічності в Україні.
3. Політизація угорської етнічності в Україні.
4. Політизація русинської етнічності в Україні.

Рекомендована література:

1. Адамович С. Проблема автономії Закарпаття та політичне русинство в незалежній Україні. *Людина і політика*. 2004. № 4. С. 10–19. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7682/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B0%20%D0>

[%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%97%20%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5%20%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D1%83%20%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B6%D0%BD%D1%96%D0%B9%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.pdf](#)

2. Адамович С. Роль Комуністичної партії України в процесі становлення політичного русинства на Закарпатті. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2009. Вип. XVI. С. 17–28. URL:

<http://lib.pu.if.ua:8080/bitstream/123456789/6636/1/%D0%A0%D0%BE%D0%BB%D1%8C%20%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D1%96%D1%97%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%96%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96.pdf>

3. Вегеш М.М., Зан М.П. Етнополітична реальність Закарпаття (1991–2001 рр.). *Політологічний вісник. Зб-к наук. праць*: Вип. 14. К.: Т-во «Знання» України, 2003. С. 182–204. URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31960/1/%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>

4. Гетьманчук М.П., Грищук В.К., Шипка Н.П. Угорська національна меншина в Україні: правові засади політичної суб'єктності: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2008. 408 с.

5. Дегтеренко А.М. Політизація етнічності на прикладі «русинського питання» в Україні. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 104. С. 219–224. URL: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=126>

6. Донбас в етнополітичному вимірі. К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 584 с. URL: https://ipien.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/donbas_181.pdf
7. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенко. К.: НІСД, 2015. 474 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-12/Razom_kRym_donbas-4ab2b.pdf
8. Закарпаття в етнополітичному вимірі. К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. 682 с. URL: <https://ipien.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/zakarpatt.pdf>
9. Зан М. Етнополітична ситуація на Закарпатті 1989–1991 років (воля народу чи протистояння еліт?) *Carpatica–Карпатика. Випуск – 16. Політичні партії і вибори в Україні та країнах Центральної і Південно-Східної Європи*. Ужгород: Приватна друкарня Романа Повча, 2002. С. 140–166. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19629/1/%D0%95%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96.pdf>
10. Зан М. Етнополітичні процеси на Закарпатті: історична ретроспектива та сучасний стан. *Електоральні процеси України в регіональному вимірі: Буковина і Закарпаття*: монографія / Під ред. А. Круглашова і М. Токаря; [Ред. колег.: М. Зан, М. Гуйтор, Ю. Остапець, Н. ротар; Відп. за вип. М. Токар]; НДІ політичної регіоналістики (Ужгород), НДІ європейської інтеграції та регіональних досліджень (Чернівці). Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014. С. 66–100.
11. Зан М. Неорусинство на Закарпатті в динаміці трансформацій патрон-клієнтних відносин і геополітичних пріоритетів. *Гілея: науковий вісник*. Збірник наукових праць. Гол. ред. В.М. Вашкевич. К. : «Видавництво «Гілея», 2016. Вип. 112 (9). С. 81–85. URL: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=136>
12. Зан М. Неорусинство на Закарпатті як латентний фактор дезінтеграційної загрози єдності українського етнонаціонального простору. *Стратегічні пріоритети. Серія «Політика»*. 2017. № 1 (42). С. 62–71. URL: <https://niss-priority.com/index.php/journal/article/view/89/84>

13. Крим в етнополітичному вимірі / М. Панчук, Г. Бекірова, В. Ганкевич, О. Галенко. К.: Світогляд, 2005. 533 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0001967>
14. Ляшенко О. Участь етнополітичних партій у політичному процесі України: досвід і перспективи. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. Вип. 46. К., 2010. № 2 (46). С. 117–138. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/liashenko_uchast-1.pdf
15. Ляшенко О. До питання про перспективи адміністративно-територіальної реформи в Україні: досвід автономізації Криму та Закарпаття. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. К., 2006. Вип. 29. С. 253–265. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/29_32.pdf
16. Ляшенко О. Русинський партикуляризм у сучасній Україні: витоки, ідеологія, прояв. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. К., 2008. Вип. 37. С. 211–232. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/liashenko_rusynskyi.pdf
17. Майборода О. «Політичне русинство». Закарпатська версія периферійного націоналізму / Олександр Майборода. К.: НаУКМА, 1999. 25 с.
18. Ярмоленко М.І. Політичне русинство в конструюванні штучної ідентичності на Закарпатті. *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 93. С. 348–353. URL: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=113>

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Зміст самостійної роботи з навчальної дисципліни «Етнополітологія» визначається типовою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача.

Самостійна робота поділяється на аудиторну і позааудиторну.

Аудиторна самостійна робота реалізується під час читання лекцій і практичних занять, проведення індивідуальних консультацій та ін.

Самостійна робота студентів над навчальним матеріалом програми курсу, що не виноситься на розгляд під час лекційних і практичних занять (*позааудиторна самостійна робота*), має на меті сформувати вміння самостійно працювати над рекомендованою літературою та відповідати на поставлені в аудиторіях питання.

Індивідуальна робота студента з навчальної дисципліни «Етнополітологія» включає виконання аналітичних завдань з оцінки етнополітичної ситуації в різних країнах світу та вивчення проблемних кейсів етнополітики як за кордоном, так і в Україні.

Пристаюючи до самостійної роботи студентам необхідно:

- 1) попередньо ознайомитися з навчальним матеріалом, що виноситься на лекційні і практичні заняття;
- 2) перевірити здобутті знання шляхом самоконтролю, відповідаючи на поставлені питання;
- 3) виокремити ключові проблеми навчального матеріалу, що виноситься на самостійну роботу та опрацювати їх.

У процесі самостійної роботи студенти мають оволодіти вміннями та навичками:

- 1) організації самостійної навчальної діяльності;
- 2) праці з навчальною, навчально-методичною, науковою, науково-популярною літературою;
- 3) конспектування літературних джерел;
- 4) опрацювання статистичної інформації та даних емпіричних моніторингів трансформацій у світі.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальна робота студента з навчальної дисципліни «Етнополітологія» у рамках *першого модульного контролю* передбачає *два варіанти (на вибір студента)*:

- підготовку та захист аналітичного *реферату / есе*;
- підготовку та захист *електронної презентації*.

ПРОБЛЕМА: ОЦІНКА ТА ПІДГОТОВКА АНАЛІТИЧНОГО РЕФЕРАТУ / ЕСЕ ЩОДО ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ У КРАЇНАХ СВІТУ ¹

1. Етнополітична ситуація у Словацькій Республіці.
2. Етнополітична ситуація в Чеській Республіці.
3. Етнополітична ситуація в Республіці Польщі.
4. Етнополітична ситуація в Угорщині.
5. Етнополітична ситуація в Румунії.
6. Етнополітична ситуація в Молдові.
7. Етнополітична ситуація в країнах колишньої Югославії (на вибір).
8. Етнополітична ситуація у Бельгії.
9. Етнополітична ситуація у Нідерландах.
10. Етнополітична ситуація у Великій Британії.
11. Етнополітична ситуація в Німеччині та Австрії.
12. Етнополітична ситуація у Франції.
13. Етнополітична ситуація в Іспанії.
14. Етнополітична ситуація в Італії.
15. Етнополітична ситуація Греції та на Кіпрі.
16. Етнополітична ситуація в малих країнах Європи (Люксембург, Ліхтенштейн, Монако, Андорра, Сан-Марино).
17. Етнополітична ситуація у скандинавських країнах (Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія).
18. Етнополітична ситуація в європейській частині Російській Федерації.
19. Етнополітична ситуація в азійській частині Російській Федерації.
20. Етнополітична ситуація в країнах Середньої Азії (Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Туркменістан, Таджикистан).
21. Етнополітична ситуація в Грузії.
22. Етнополітична ситуація у Вірменії та Азербайджані.
23. Етнополітична ситуація в Туреччині.
24. Етнополітична ситуація в Ізраїлі.

¹ Оцінка етнополітичної ситуації країни включає: 1) кількісну характеристику етнічного, мовного, релігійного, расового (за потреби) складу населення; 2) аналіз проблемних ситуацій; 3) варіанти врегулювання етнополітичних проблем у державі.

25. Етнополітична ситуація в Іраку.
26. Етнополітична ситуація в Ірані.
27. Етнополітична ситуація в Афганістані.
28. Етнополітична ситуація в Пакистані.
29. Етнополітична ситуація в Індії.
30. Етнополітична ситуація в Китаї.
31. Етнополітична ситуація в Індонезії.
32. Етнополітична ситуація на Філіппінах.
33. Етнополітична ситуація в Нігерії.
34. Етнополітична ситуація в державах Конго.
35. Етнополітична ситуація в Танзанії.
36. Етнополітична ситуація в Уганді.
37. Етнополітична ситуація в Руанді та Бурунді.
38. Етнополітична ситуація в Ефіопії та Еритреї.
39. Етнополітична ситуація в Судані та Південному Судані.
40. Етнополітична ситуація в Південно-Африканській Республіці.
41. Етнополітична ситуація у Канаді.
42. Етнополітична ситуація у США.
43. Етнополітична ситуація в Мексиці.
44. Етнополітична ситуація у Бразилії.
45. Етнополітична ситуація в Болівії, Перу та Еквадорі.
46. Етнополітична ситуація в Колумбії.
47. Етнополітична ситуація в Австралії.
48. Етнополітична ситуація в Новій Зеландії.
49. Етнополітична ситуація в Папуа-Новій Гвінеї.
50. Етнополітична ситуація в Океанії.

Індивідуальна робота студента навчальної дисципліни «Етнополітологія» у рамках **другого модульного контролю** передбачає *два варіанти (на вибір студента)²*:

- пошук, опис бібліографії, анотація, запис на електронні носії та захист у формі колоквиуму *4 наукових статей* з проблемних питань, перелік яких подається нижче;
- *колоквиум з прочитаної наукової монографії* (перелік варіантів подається нижче).

² *Примітка:* 1) бібліографічні посилання мають бути оформлені відповідно до сучасних методичних вимог; 2) анотація інтернет-ресурсів має відповідати повному опису Інтернет-сайта, де розміщена відповідна інформація; 3) обсяг підготовленого матеріалу складає 4 позицій бібліографічного опису наукової літератури.

**ПЕРЕЛІК ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ АНОТАЦІЇ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ:**

1. Примордіалістська концепція етнічності.
2. Інструменталістська концепція етнічності.
3. Конструктивістська концепція етнічності.
4. Етнічність і влада. Етнократія.
5. Етнічність і демократія.
6. Етнічність і глобалізація.
7. Етнополітичні міфи.
8. Етнополітична проблематика в засобах масової інформації.
9. Мультикультуралізм і права меншин.
10. Мультикультуралізм в Індії.
11. Мультикультуралізм у Великій Британії.
12. Канадський мультикультуралізм.
13. Австралійський мультикультуралізм.
14. Міжнародно-правові норми захисту національних, етнічних і мовних меншин.
15. Національні меншини в електоральних процесах.
16. Представництво етнічних меншин в урядових структурах (країна на вибір).
17. Представництво етнічних меншин у парламентах (країна на вибір).
18. Етнічні меншини в регіональних та локальних структурах влади (країна на вибір).
19. Права корінних народів.
20. Етнополітичні конфлікти сучасності (країна на вибір).
21. Сіонізм та антисемітизм (країна на вибір).
22. Політичне представництво національних меншин (країна Центральної та Східної Європи на вибір).
23. Ольстерська етнополітична проблема Великої Британії.
24. Етносепаратистський рух басків.
25. Етносепаратистський рух курдів.
26. Етнополітична проблема Косово.
27. Етнополітичний конфлікт на о. Кіпр.
28. Етнополітичний конфлікт на Балканах.
29. Нагорно-Карабаський етнополітичний конфлікт.
30. Придністровський етнополітичний конфлікт.

ПЕРЕЛІК НАУКОВИХ МОНОГРАФІЙ НА КОЛОКВІУМ (на вибір):

Основна література:

1. Андріяш В.І. Державна етнополітика України в умовах глобалізації. Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с.
2. Брюбейкер Р. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі / Переклад з англійської Олександра Рябова. Львів: Кальварія, 2006. 280 с.
3. Буркут І.Г. Русинство: минуле і сучасне. Чернівці: Прут, 2009. 384 с.
4. Вавринчук М.П. Етнополітична безпека в системі національної безпеки України на етапі сучасного державотворення: Монографія. К.: Правова єдність, 2009. 288 с.
5. Гаджієв Р. Лінгвістика на карті світу. Непорозуміння, кримінал та інтриги в різних мовах. К.: Віхола, 2023. 384 с.
6. Галичина в етнополітичному вимірі / авт. кол.: В. О. Котигоренко (керівник), В. А. Войналович, О. Я. Калакура, Л. Л. Ковач, В. В. Коцур, Н. І. Кочан, О. О. Ляшенко, Н. Ю. Макаренко, Ю. О. Ніколаєць, М. І. Панчук, О. В. Позняк, О. О. Рафальський, М. Ю. Рябчук. К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2017. 840 с.
7. Гібернау М. Ідентичність націй. К.: Темпора, 2012. 304 с.
8. Діалектика національно-громадянського і етнічного в українському соціумі: монографія / авт. кол.: Котигоренко В. О. (керівник, наук. ред.), Дегтеренко А. М., Калакура О. Я., Кочан Н. І., Ляшенко О. О., Мазука Л. І., Ніколаєць Ю. О., Новородовський В. В. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 640 с.
9. Донбас в етнополітичному вимірі. К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2014. 584 с.
10. Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи: монографія / автор. кол.: Войналович В.А. (керівник, наук. ред.), Єленський В.Є., Кулик В.М., Малиновська О.А., Набок С.В., Поліщук Ю.М., Рябчук М.Ю. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 424 с.
11. Жук П., Мазур Н., Соломонюк Р., Турчак Р. Етнополітична карта світу ХХІ століття. Тернопіль: Мандрівець, 2000. 240 с.
12. Закарпаття в етнополітичному вимірі. К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. 682 с.
13. Коцур В.В. Національні меншини України в контексті суспільно-політичних трансформацій 90-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.: монографія. Переяслав Хмельницький: Домбровська Я. М., 2019. 594 с.

14. Крим в етнополітичному вимірі / М. Панчук, Г. Бекірова, В. Ганкевич, О. Галенко. К.: Світогляд, 2005. 533 с.
15. Кулик В. Мовна політика в багатомовних країнах. Закордонний досвід та його придатність для України. К.: Дух і Літера, 2021. 312 с.
16. Ляшенко О. О. Державний устрій України: простір інтеракції національно-громадянського та етнічного: монографія. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 216 с.
17. Майборода О.М. Етнічні пастки деколонізації: африканський досвід: монографія. К.: ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 216 с.
18. Пономарьов В. Цвітіння чудової квітки: Ольгерд Бочковський і відродження націй. Вид. 2-е. К.: Дух і літера, 2021. 184 с.
19. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Пер. з англ. М. Климчука і Т. Цимбала. К.: Ніка-Центр, 2006. 320 с.
20. Сміт Е.Д. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. Наукове видання. К.: Темпора, 2009. 312 с.
21. Сміт Е.Д. Національна ідентичність / Пер. з англ. К.: Основи, 1994. 223 с.
22. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості / пер. з англ. Тетяна Сахно. К.: Наш Формат, 2020. 192 с.

**ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ
НА МОДУЛЬНУ КОНТРОЛЬНУ РОБОТУ № 1**

1. Предметна сфера етнополітичної науки.
2. Інформаційна база етнополітики.
3. Сучасні етнополітологічні бази даних.
4. Принципи, методи та функції етнополітики.
5. Пасіонарна (енергетична) теорія етносу.
6. Соціальні теорії етносу.
7. Примордіалістські концепції етнічності.
8. Інструменталістська концепція етнічності.
9. Конструктивістська концепція етнічності.
10. Основи етнічної ідентичності.
11. Концепція «центральної зони» етнічної культури.
12. Типи етнічної ідентичності.
13. Національна ідентичність та її виміри.
14. Формування та виклики національній ідентичності.
15. Етнізація політики.
16. Політизація етнічності.
17. Етнополітична мобілізація.
18. Географічна класифікація етносів світу.
19. Вірування та ранні форми релігії.
20. Етнічні (національні) релігії.
21. Світові релігії та їх поширення серед етносів.
22. Індоевропейська сім'я етносів і мов.
23. Семіто-хамітська сім'я етносів і мов.
24. Картвельська та північно-кавказька сім'ї етносів і мов.
25. Уральська та алтайська сім'ї етносів і мов.
26. Сіно-тибетська, австроазіатська, паратайська та австронезійська сім'ї етносів і мов.
27. Теорії нації.
28. Типології нації.
29. Теорії націоналізму.
30. Типології націоналізму.

**ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ
НА МОДУЛЬНУ КОНТРОЛЬНУ РОБОТУ № 2**

1. Суб'єкти етнополітики.
2. Расистська модель етнополітики.
3. Інтеграційна/асиміляційна модель етнополітики.
4. Етнополітична модель мультикультуралізму.

5. Етнократія: базові ознаки та типологія.
6. Ліберальна та етнічна демократія.
7. Демократія міжетнічної згоди.
8. Типологія держав за етнічною (національною) ознакою.
9. Шляхи формування національних держав.
10. Національно-культурні автономії.
11. Національно-територіальні автономії.
12. Національно-державні автономії.
13. Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект).
14. Етнічні рухи та етнічна інкорпорація.
15. Етнополітичні партії.
16. Етнічне голосування.
17. Ольстерська етнополітична проблема Великої Британії (Північна Ірландія) та Кіпрський етнополітичний конфлікт.
18. Етнополітичні конфлікти в Грузії: Абхазія та Південна Осетія.
19. Придністровський етнополітичний конфлікт.
20. Етнополітичні конфлікти в Хорватії та Північній Македонії.
21. Етнополітичні конфлікти в Боснії і Герцеговині та Косово.
22. Світові етнополітичні конфлікти та уроки для України.
23. Закон України «Про корінні народи в Україні».
24. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України».
25. Мовна політика в Україні.
26. Етнополітичне лідерство та етнополітичні партії в Україні.
27. Політизація російської етнічності в Україні.
28. Політизація кримськотатарської етнічності в Україні.
29. Політизація угорської етнічності в Україні.
30. Політизація русинської етноідентичності в Україні.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ІСПИТ (денна форма)

1. Предметна сфера етнополітичної науки.
2. Інформаційна база етнополітики.
3. Сучасні етнополітологічні бази даних.
4. Принципи, методи та функції етнополітики.
5. Пасіонарна (енергетична) теорія етносу.
6. Соціальні теорії етносу.
7. Примордіалістські концепції етнічності.
8. Інструменталістська концепція етнічності.
9. Конструктивістська концепція етнічності.
10. Основи етнічної ідентичності.

11. Концепція «центральної зони» етнічної культури.
12. Типи етнічної ідентичності.
13. Національна ідентичність та її виміри.
14. Формування та виклики національній ідентичності.
15. Етнізація політики.
16. Політизація етнічності.
17. Етнополітична мобілізація.
18. Географічна класифікація етносів світу.
19. Вірування та ранні форми релігії.
20. Етнічні (національні) релігії.
21. Світові релігії та їх поширення серед етносів.
22. Індоевропейська сім'я етносів і мов.
23. Семіто-хамітська сім'я етносів і мов.
24. Картвельська та північно-кавказька сім'ї етносів і мов.
25. Уральська та алтайська сім'ї етносів і мов.
26. Сіно-тибетська, австроазіатська, паратайська та австронезійська сім'ї етносів і мов.
27. Теорії нації.
28. Типології нації.
29. Теорії націоналізму.
30. Типології націоналізму.
31. Суб'єкти етнополітики.
32. Расистська модель етнополітики.
33. Інтеграційна/асиміляційна модель етнополітики.
34. Етнополітична модель мультикультуралізму.
35. Етнократія: базові ознаки та типологія.
36. Ліберальна та етнічна демократія.
37. Демократія міжетнічної згоди.
38. Типологія держав за етнічною (національною) ознакою.
39. Шляхи формування національних держав.
40. Національно-культурні автономії.
41. Національно-територіальні автономії.
42. Національно-державні автономії.
43. Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект).
44. Етнічні рухи та етнічна інкорпорація.
45. Етнополітичні партії.
46. Етнічне голосування.
47. Ольстерська етнополітична проблема Великої Британії (Північна Ірландія) та Кіпрський етнополітичний конфлікт.
48. Етнополітичні конфлікти в Грузії: Абхазія та Південна Осетія.

49. Придністровський етнополітичний конфлікт.
50. Етнополітичні конфлікти в Хорватії та Північній Македонії.
51. Етнополітичні конфлікти в Боснії і Герцеговині та Косово.
52. Світові етнополітичні конфлікти та уроки для України.
53. Закон України «Про корінні народи в Україні».
54. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України».
55. Мовна політика в Україні.
56. Етнополітичне лідерство та етнополітичні партії в Україні.
57. Політизація російської етнічності в Україні.
58. Політизація кримськотатарської етнічності в Україні.
59. Політизація угорської етнічності в Україні.
60. Політизація русинської етноідентичності в Україні.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ІСПИТ (заочна форма)

1. Пасіонарна (енергетична) теорія етносу.
2. Соціальні теорії етносу.
3. Примордіалістські концепції етнічності.
4. Інструменталістська концепція етнічності.
5. Конструктивістська концепція етнічності.
6. Етнізація політики.
7. Політизація етнічності.
8. Етнополітична мобілізація.
9. Суб'єкти етнополітики.
10. Расистська модель етнополітики.
11. Інтеграційна/асиміляційна модель етнополітики.
12. Етнополітична модель мультикультуралізму.
13. Типологія держав за етнічною (національною) ознакою.
14. Шляхи формування національних держав.
15. Національно-культурні автономії.
16. Національно-територіальні автономії.
17. Національно-державні автономії.
18. Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект).
19. Етнічні рухи та етнічна інкорпорація.
20. Етнополітичні партії.
21. Етнічне голосування.
22. Ольстерська етнополітична проблема Великої Британії (Північна Ірландія) та Кіпрський етнополітичний конфлікт.
23. Етнополітичні конфлікти в Грузії: Абхазія та Південна Осетія.
24. Придністровський етнополітичний конфлікт.

25. Етнополітичні конфлікти в Хорватії та Північній Македонії.
26. Етнополітичні конфлікти в Боснії і Герцеговині та Косово.
27. Світові етнополітичні конфлікти та уроки для України.
28. Закон України «Про корінні народи в Україні».
29. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України».
30. Мовна політика в Україні.
31. Етнополітичне лідерство та етнополітичні партії в Україні.
32. Політизація російської етнічності в Україні.
33. Політизація кримськотатарської етнічності в Україні.
34. Політизація угорської етнічності в Україні.
35. Політизація русинської етноідентичності в Україні.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Антонюк О.В. Основи етнополітики: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2005. 432 с.
2. Бородінов В.Д. Етнополітологія: Навчальний посібник. Донецьк: Каштан, 2008. 396 с.
3. Варзар І.М. Політична етнологія: пропедевт. курс: авт. підруч. 2-е вид., переробл. та допов. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 354 с.
4. Вітман К.М. Моделі етнонаціональної політики постсоціалістичних країн: навч. посібник: рекомендовано МОН України / ОНЮА, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. К.: Логос, 2008. 392 с.
5. Етнополітологія: навчально-методичний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / уклад.: К. М. Вітман, Т. М. Краснопольська. Одеса: Юридична література, 2023. 96 с.
6. Коршук Р.М. Етнополітологія: Навчальний посібник. К.: Алерта, 2011. 200 с.
7. Коршук Р.М. Етнополітологія: Історія та теорія: навч. посіб. К.: Алерта, 2020. 316 с.
8. Куць О.М. Етнополітологія: Навчальний посібник для студентів-політологів. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2005. 268 с.
9. Матвієнків С.М. Етнополітологія / Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 6.030104 «Політологія». Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 80 с.
10. Явір В.А. Етнополітична інтеграція та дезінтеграція у сучасному світі: політико-правовий концепт: монографія. К.: Логос, 2018. 468 с.

Допоміжна література

1. Андріяш В.І. Державна етнополітика України в умовах глобалізації: монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2013. 328 с.
2. Асланов С.А. Етнополітична стабільність держави: політико-правовий аналіз. Ужгород: Ліра, 2016. 462 с.
3. Гаджієв Р. Лінгвістика на карті світу. Непорозуміння, кримінал та інтриги в різних мовах. К.: Віхола, 2023. 384 с.
4. Діалектика національно-громадянського і етнічного в українському соціумі: монографія / авт. кол.: Котигоренко В. О. (керівник, наук. ред.), Дегтеренко А. М., Калакура О. Я., Кочан Н. І., Ляшенко О. О., Мазука Л. І., Ніколаєць Ю. О., Новородовський В. В. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 640 с.
5. Етнокультурна автономія як інститут забезпечення прав національних меншин: світовий досвід і Україна: наук. записка / [І. О. Кресіна, В. А. Явір, М. Д., М. Д. Ходаківський]; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2018. 119 с.
6. Етнополітика в Україні в умовах сучасних суспільно-політичних змін: реальний стан, виклики, перспективи: монографія / автор. кол.: Войналович В.А. (керівник, наук. ред.), Єленський В.Є., Кулик В.М., Малиновська О.А., Набок С.В., Поліщук Ю.М., Рябчук М.Ю. К.: ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 424 с.
7. Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави: Наукова записка / В. П. Горбатенко (керівник авт. кол.), Ю. С. Шемшученко, І. О. Кресіна, О. М. Стойко. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 80 с.
8. Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, М. Рябчук. Київ: ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2020. 336 с.
9. Зан М. Розділ 14. Теоретичні концепції та інституційні моделі політичного представництва міноритарних етнічних груп. *Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів*: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [авт. колект.: С. Асланов, І. Вегеш, М. Вегеш, А. Дербак, М. Зан, Г. Зеленько, Н. Кічера, А. Ключкович, М. Колодій, Г. Кумар, М. Лендбел, Ю. Остапець, А. Романюк, М. Токар, К. Червеняк, М. Шелемба, Мих. Шелемба]; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет, Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. С. 389–416.

10. Зан М.П. Міжнародно-правові стандарти ефективного політичного представництва етнічних меншин: європейські практики та досвід для України. *Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках*. Дніпро, 2020. Вип. 2, Т. 3. С. 119–130.
11. Зан М.П. Особливості етнополітичного лідерства в контексті парламентської репрезентації міноритарних етнічних груп України. *Міжнародні та політичні дослідження*. Одеса, 2020. Вип. 33. С. 143–168.
12. Зан М.П. Репрезентація етнополітичних партій міноритарних груп України у форматі парламентських електоральних циклів 1998–2019 років. *Політикус. Науковий журнал*. Випуск 4. Одеса, 2020. С. 146–154.
13. Зан М.П. Реформування та ефективне впровадження законодавчої бази щодо етнічних меншин як один із «семи кроків» європейської перспективи України. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2023. Чис. 29. С. 147–152.
14. Ідентичності народів Центрально-Східної Європи: колект. монографія; за ред. Н. Коваліско, А. Єкатеринчука, Р. Радзіка; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 283 с.
15. Конфлікти, що змінили світ / Наталя Іщенко (Гумба), Ігор Попов, Павло Щелін та ін.; художн.-оформлювач О.А. Гугалова-Мешкова. Харків: Фоліо, 2020. 186 с.: іл. (Великий наук. проект).
16. Коцур В.В. Національні меншини України в контексті суспільно-політичних трансформацій 90-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.: монографія. Переяслав Хмельницький: Домбровська Я. М., 2019. 594 с.
17. Коч С.В. Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 357 с.
18. Кресін О.В. Корінні народи: міжнародне право та законодавство України; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К.: Норма права, 2021. 167 с.
19. Кулик В. Мовна політика в багатомовних країнах. Закордонний досвід та його придатність для України. К.: Дух і Літера, 2021. 312 с.
20. Лойко Л.І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність: Монографія. К.: ПЦ «Фоліант», 2005. 634 с.
21. Ляшенко О. О. Державний устрій України: простір інтеракції національно-громадянського та етнічного: монографія. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 216 с.

22. Майборода О.М. Етнічні пастки деколонізації: африканський досвід: монографія. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 216 с.
23. Майборода О.М. Етнічність у міжнародній системі. Вид. 2-е, випр. і допов. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. 448 с.
24. Національна стійкість України та національна безпека. Аналітична записка / за ред. О.М. Майбороди. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 40 с.
25. Національні меншини України в політичних процесах ХХ – ХХІ століть: стан і проблеми дослідження / авт. кол.: Котигоренко В.О. (керівник), Калакура О.Я., Ковач Л.Л., Коцур В.В., Кочан Н.І., Ляшенко О.О., Ніколаєць Ю.О., Новородовський В.В., Панчук М.І. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 624 с.
26. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми: монографія. Вид. 2-ге, доп. К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 704 с.
27. Правові засади державної етнонаціональної політики в Україні: Монографія / Кресіна І.О., Лойко Л.І., Стойко О.М., Явір В.А., Вітман К.М., Кіссе А.І., Асланов С.А., Грицяк Д.І., Голденштейн К.О. / За заг. ред. І.О. Кресіної. К. : Логос, 2011. 400 с.
28. Сміт Е. Д. Нації та націоналізм у глобальну епоху. К.: Ніка-Центр, 2009. 320 с.
29. Ткаченко Є.В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин: навчальний посібник. К.: ФОП Голембовська О.О., 2018. 315 с.
30. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості / пер. з англ. Тетяна Сахно. К.: Наш Формат, 2020. 192 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Державна служба з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dess.gov.ua/>
2. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. URL: http://idpnan.org.ua/vidavnicha_dijalnist.html
3. Інститут народознавства НАН України. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000288>
4. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>

5. Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин. URL: <http://kompravlud.rada.gov.ua/>
6. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/>
7. Рада зовнішньої політики «Українська призма». URL: <http://prismua.org/>
8. Уповноважений із захисту державної мови. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/>
9. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/>
10. Центр культур національних меншин Закарпаття. URL: <http://centerkyltyr.pp.ua/>

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- іспит;
- аналітичний реферат / есе;
- колоквиум;
- презентація результатів виконаної індивідуальної роботи студента.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на практичних заняттях, написання аналітичного реферату / есе.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання на практичних заняттях та індивідуальна робота студента				Модульна контрольна робота	Сума
T2	T3	T4	Індивідуальне завдання	50	100
8	8	14	20		

T2, T3, T4 – теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання на практичних заняттях та індивідуальна робота студента					Модульна контрольна робота	Сума
T10	T11	T13	T14	Індивідуальне завдання	50	100
8	6	8	8	20		

T10, T11, T13, T14 – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	7	30	7	30
Реферат / есе (аналітичне завдання)	1	20		
Колоквіум / анотація наукових статей			1	20
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом	8	100	8	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

До модульної контрольної роботи допускаються всі студенти. Вона складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути максимально оцінене 10-ма балами.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння класифікацій етносів світу, основних тенденцій розвитку сучасних етнополітичних процесів, реалізації основних моделей етнополітики, інституційних засад державної етнонаціональної політики тощо. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге запитання модульної контрольної роботи максимально може бути максимально оцінене 15-ма балами.

Третє запитання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути максимально оцінене 25-ма балами.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до «*Положення про порядок та методику проведення семестрових (курсних) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті*» (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) – заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) – заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;

- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;
- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;
- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;
- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

В умовах використання формату онлайн-навчання (дистанційного навчання) із застосуванням мережі Google Meet названі засоби, методи та форми визначаються за домовленістю зі здобувачами і в залежності від зручного виду взаємодії, застосовуються з допомогою існуючих функцій групових чатів та відеоконференцій.

Для ефективного засвоєння тематики є можливість демонстрації необхідних матеріалів на робочому столі комп'ютерного технічного засобу під час занять і семінарів. Зокрема, у разі потреби, під час онлайн-заняття можна надати доступ до свого екрану, щоб показати презентації або іншу тематичну інформацію на робочому столі.

Планування лекційних і семінарських занять, модульних контрольних робіт, звітування за індивідуальну та іншу передбачену програмою роботу зі студентами, а також підсумкова перевірка знань у формі іспиту (заліку) здійснюється заздалегідь за допомогою прив'язки до Google-календаря. Синхронізація запланованих заходів виконується автоматично на всіх зручних для їх проведення пристроях.

Науково-методичне видання

Зан Михайло Петрович

Етнополітологія

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для студентів-бакалаврів спеціальності спеціальності 052 – Політологія
(Освітньо-професійна програма «Політологія»)

Навчально-методична серія «КАФЕДРА»

№ 100

З–27

Зан М. Етнополітологія: навчально-методичні рекомендації для студентів-бакалаврів спеціальності 052 – Політологія (Освітньо-професійна програма «Політологія»). Вид. 2-е, доп. і переробл. / Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 100; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород, 2024. 56 с.

УДК 323.11 (076)